

GUJARAT-PSC

State Civil Services

Gujarat Public Service Commission

પેપર - ૧ - ભાગ - ૧

ઇતિહાસ
અવમ
સાંસકૃતિક વારસો

ઈતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક વારસો

INDEX

Sr NO	TOPIC NAME	PAGE NO.
1	વૈદિક કાળ (ઈ.સ. 1300)	2
2	વર્ણમાળા	4
3	અજાત શત્રુ	5
4	બૌદ્ધ ધર્મ	6
5	શકવંશ	10
6	પહલવ	11
7	કુષાણ વંશ	12
8	વાસુદેવ પ્રથમ	14
9	ગુપ્ત વંશ	15
10	ચંદ્રગુપ્ત દ્વિતીય	18
11	સ્કંદગુપ્ત	19
12	હર્ષવર્ધન	21
13	ચાણક્ય વંશ	22
14	કદમ વંશ	23
15	રાજરાજ ચોલે	25
16	મધ્યકાલીન ભારત	28
17	મોહમ્મદ ગજનવી	29
18	ફિરોજશાહ તુગલક (FST)	33

19	સૈયદ વંશ	35
20	લોદી વંશ	36
21	કેન્દ્રિય પ્રશાસન	40
22	ન્યાય અને દંડ વ્યવસ્થા	43
23	મહેસૂલ વિભાગ (રાજસ્વ)	44
24	વિજયનગર સામ્રાજ્ય	45
25	Modern History	57
26	ઔદ્યોગિક ચરણ	58
27	1857 ની ક્રાંતિ	60
28	મોડર્ન ભારત	63
29	1935 ભારત શાસન અધિનિયમ (લઘુ બંધારણ)	74
30	મુસ્લિમ લીગ અને પાકિસ્તાનની માંગ	76
31	ભારત છોડો આંદોલન	78
32	સુભષચંદ્ર બોઝ અને આઝાદ હિંદ ફોજ	79
33	કેબિનેટ મિશન (1946)	81
34	સિંધુ ખીણની સભ્યતા	84
35	ગુજરાતના મથકો	85
36	ગાંધીજી	89
37	સત્યાગ્રહો	90
38	ગુજરાત વિદ્યાપીઠ	92

39	બારડોલી સત્યાગ્રહ	94
40	રાજપૂત વંશ (ઈ.સ. 746 - 1304)	96
41	સોલંકી વંશ (ઈ. સ. 942 -1244)	98
42	મૂળરાજ સોલંકી	99
43	વાઘેલાવંશ (1244 -1304)	104
44	ગુજરાત સાંસ્કૃતિક વારસો	107
45	લોક નૃત્યો	108
46	લોકનાટક ભવાઈ	108
47	કચ્છ	113
48	ગુજરાતની રાજનીતિ	118
49	નાસ્તિક	120
50	ચિત્રો	122
51	સ્વતંત્ર સલ્તનત	124
52	ચાંપાનેર	127
53	ગુજરાતમાં મુગલ	129
54	મરાઠા યુગ (1734 -1857)	134
55	સંસ્કૃતિ (ઈ. સ. પૂર્વે 1500 -600)	138
56	ગુજરાતનો ઇતિહાસ	146
57	મધ્યકાલીન ગુજરાત	149
58	આર્ટ અને કલ્ચર	154
59	જૈન ધર્મ	158
60	મોર્ય યુગ	162

61	ચંદ્રગુપ્ત મોર્ય	162
62	બિબિસાર	163
63	અશોક	164
64	ગુપ્તનું વહીવટી તંત્ર	165
65	ગુપ્તનું વિજ્ઞાન	166
66	સોલંકી કાળ અને વહીવટી તંત્ર	167
	સાંસ્કૃતિક વારસો	
67	ભારતની ચિત્ર કલા	168
68	World હેરિટેજ સાઈટ	171
69	કર્ણાવતી નગર	172
70	સંતો અને ધર્મ પ્રચારકો	173
71	ભારતમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન	177
72	તહેવારો અને તેનો ઇતિહાસ	179
73	ગુજરાત ના લોકમેળો	185
74	વિશેષ તિથિઓ અને તેનું મહત્વ	188
75	ગુજરાત માં યોજાતા મહોત્સવો	189
76	ભારતીય સંગીત અને તેનું મહત્વ	191
77	સંગીત ધારણાઓ	194
78	લોક સંગીત ના પ્રકાર	195

79	ખિલજી ના સરદાર	196
80	ગુજરાત ના ગામોની વિશેષતાઓ	197
81	ખાસ વ્યક્તિ	199
82	સૌરાષ્ટ્ર	202
83	ગુજરાત ના શિલ્પ અને સ્થાપત્ય	207
84	નાટ્યકલા ગુજરાત ની	209
85	ગુજરાતની સંગીત કલા	212
86	ગુજરાતની નૃત્ય કલા	215
87	ગુજરાત ના પ્રસિધ્ધ ધાર્મિક સ્થળો	220
88	ભારતની પ્રાચિન સંસ્કૃતિ અને તેના અવશેષો	223
89	વિવિધ શૈલીઓ	224
90	ભારતમાં પુરસ્કારો	226
91	ભારતની ગુફાઓ અને ચિત્રકલા	230
92	ભારતની વિવિધ શૈલી તેમજ ચિત્ર શૈલી	231
93	હસ્ત શિલ્પ	236
94	દરભંગા ધ રાણા	239
95	લોક સંગીત	241
96	વાદ્યો	244
97	લોક નૃત્યો	245
98	ભારતની નાટ્યકલા	249
99	દક્ષિણ ભારતની નાટ્યકલા	252

100	વૈદિક વારસો અને સાહિત્ય	254
101	ગ્રંથો	255
102	ભારતીય ભાષાઓ	256
103	ભારતીય સંગીત વારસો	258
104	ભારતમાં યોજાતા મહોત્સવો	262
105	અમર સાંસ્કૃતિક વારસો	268
106	FAMOUS FROM INDIA & GUJARAT	271
107	લોક નાટ્ય કલા	273
108	ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ	276
109	વાદ્યના પ્રકારો અને સ્વરો	279
110	કલા અને વારસો	280
111	ગુજરાતનો ઇતિહાસીક વારસો	286
112	ભારતના વંશો અને ધર્મ	291

द्वैतवाद - माधवाचार्य
अश्वेतवाद - शङ्कराचार्य
विशिष्ट द्वैतवाद - रामानुजाचार्य
त्रैताद्वैतवाद - निम्बडार्य
शुद्ध द्वैतवाद - वल्लभाचार्य

सांख्यदर्शन - कपीलमुनी
योगदर्शन - पातंजली
उत्तरमीमांसा - जादशयल
पूर्वमीमांसा - जैमिनीय
वैशेषिक - इडाए
व्याय - गौतम

द्वैतवाद - माधवाचार्य
त्रैताद्वैतवाद - निम्बडार्य
द्वैतवाद - शङ्कराचार्य
विशिष्ट द्वैतवाद - रामानुजाचार्य
शुद्ध द्वैतवाद - वल्लभाचार्य

सांख्य - कपील
योग - पातंजली
व्याय - गौतम
वैशेषिक - इडाए
उत्तरमीमांसा - जादशयल
पूर्वमीमांसा - जैमिनीय

अरुणायल प्रदेश

मीजारम

अरुणायल प्रदेश

नागालैण्ड

मडोपूर

मैवाल्य

मडोपूर

सिडडाम

नागालैण्ड

असम

असम

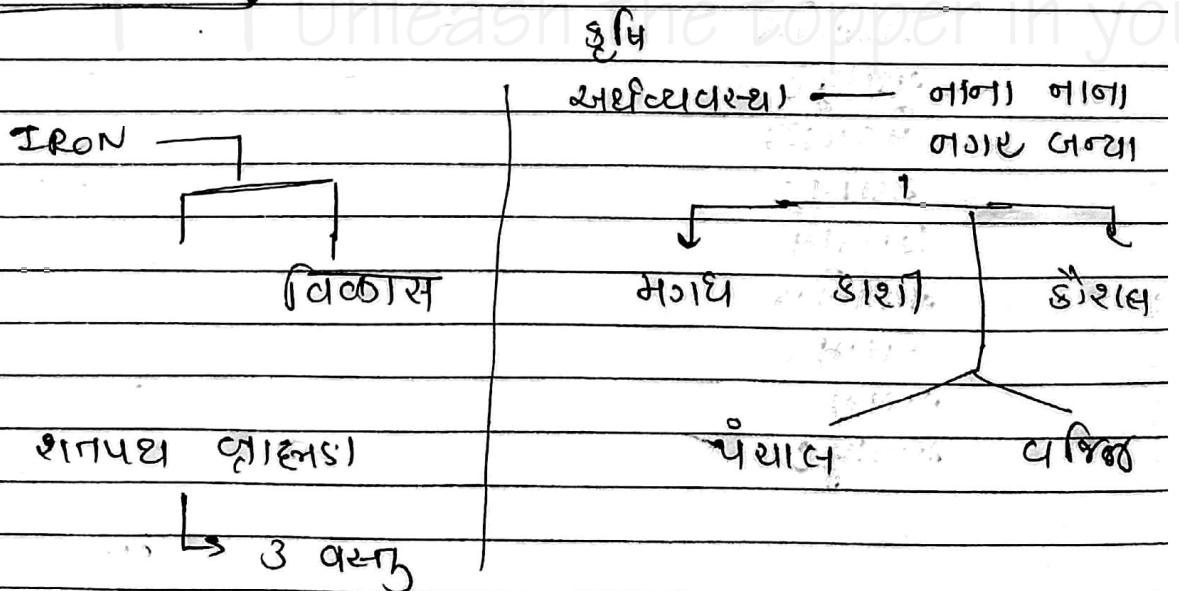
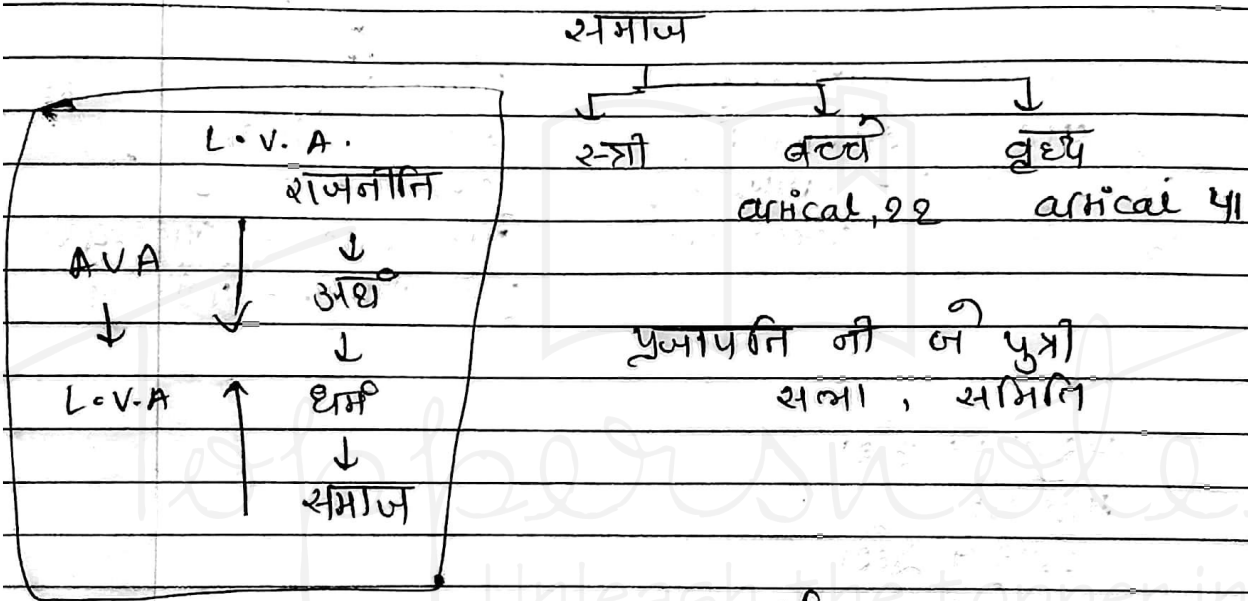
मडोपूर

वैदिक का काल (घ.स. पूर्व 1300)

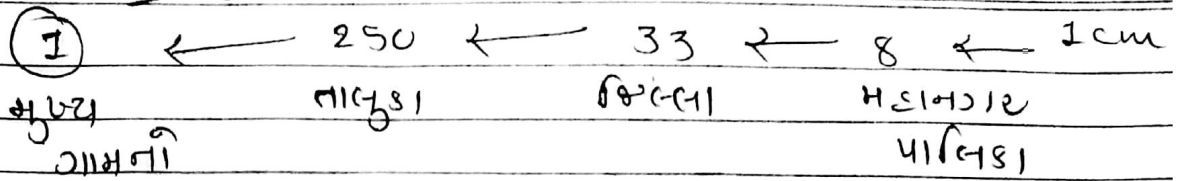
उत्तर वैदिक का काल (घ.स. पूर्व 1000 था 500)

L → L.V.A. [Later Vedic Age]

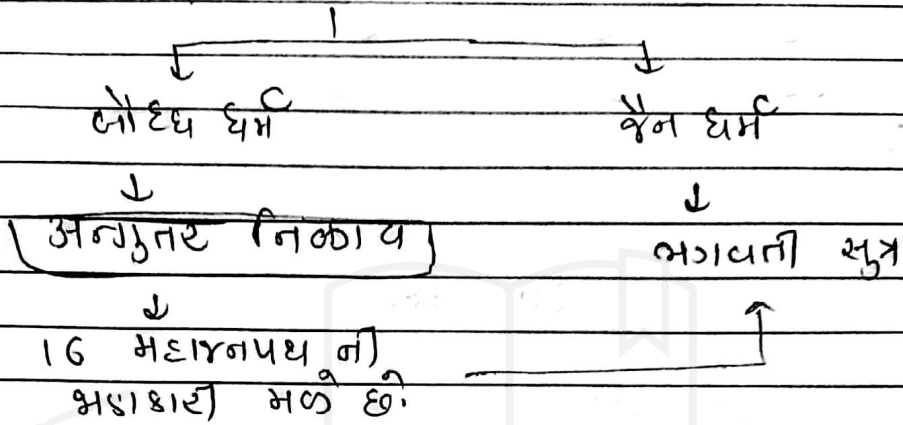
मोक्ष
समाज → राजनीति → अर्थ, धर्म

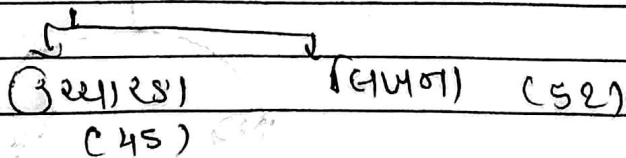
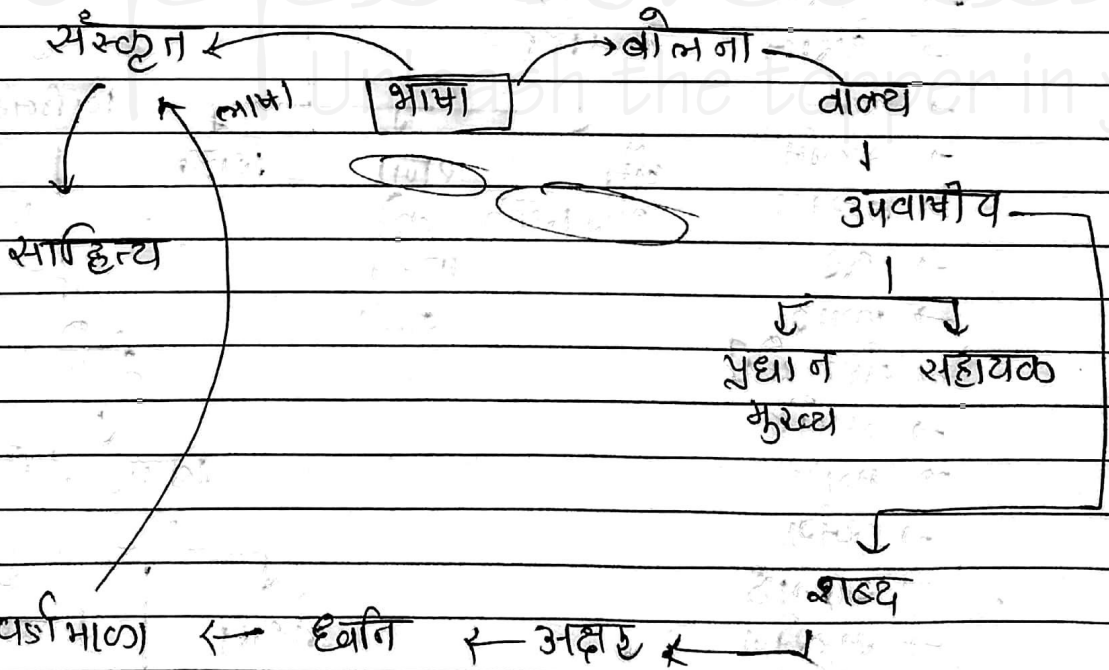
ग्राम → नगर → शहर → महान → महान पथ → राज्य → साम्राज्य

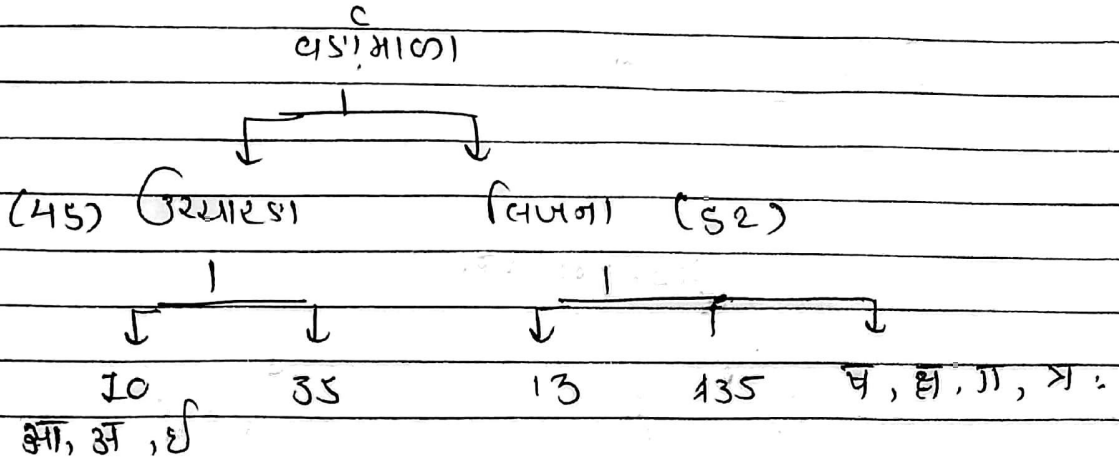
महाजन पद्य

मगाध

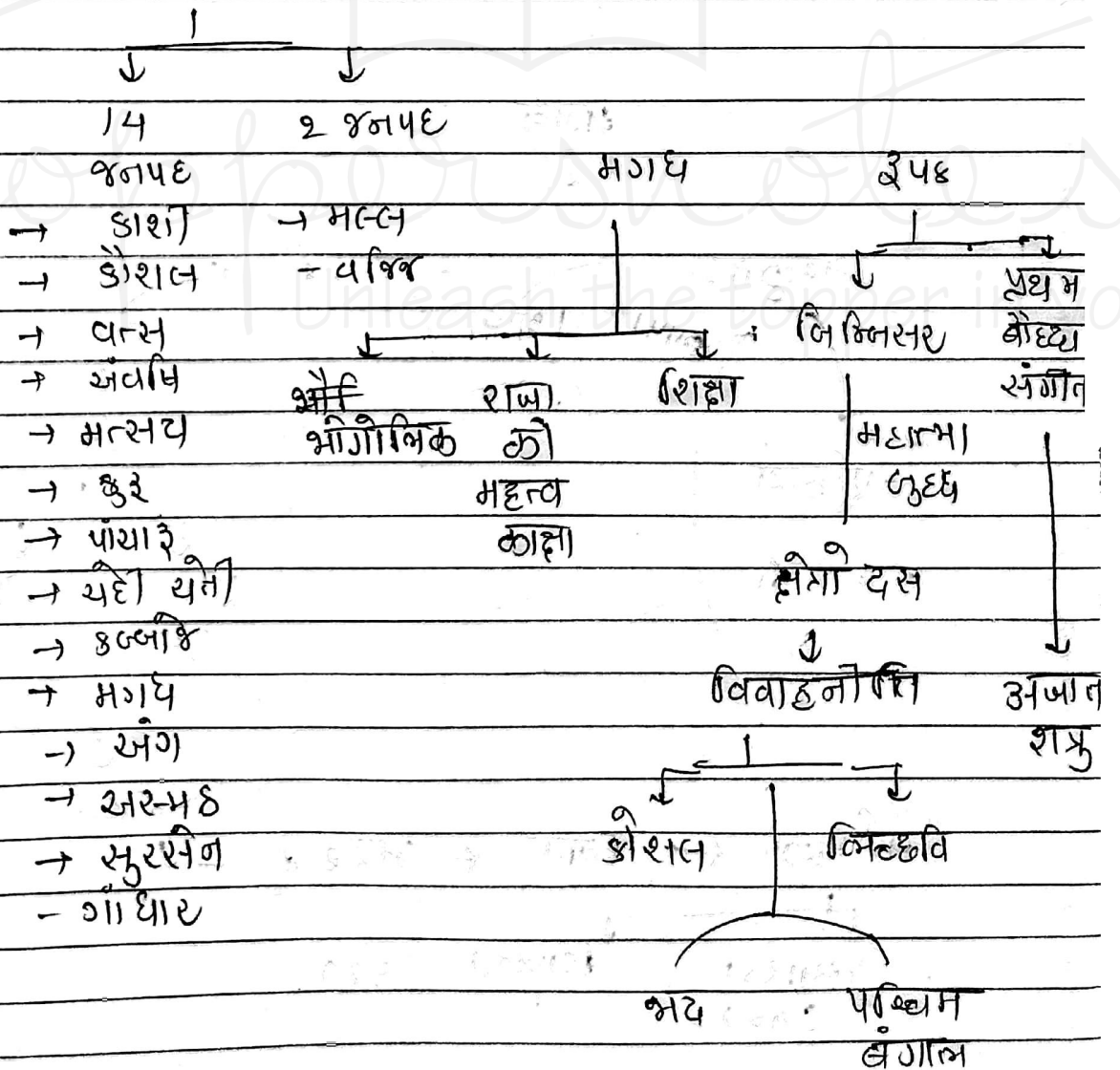

रूपक वंश

16 महाजनपथ

अजात शत्रु

प्रशानजीहित (मामा)

कौशल
(डाशा)

वज्जि

त्वत्सकार → कुरनिक्की विजय.

धनानंद

ना दरवार मांथी

दाणवीय

लंगल

लक्ष्मीला

विष्णुगुप्त

डारिल्य

होडराथी

गैम रमना टना.

राजकीकलम → राज्यन।
नियम

दाणवीय

खरोद लमह

जाळक जेडु टनु

शासक कौन

त्याथी जाळकन

लक्ष्मीला लंघ

जया व मळोपोपु

आपोने सैनिक

मनाथी अने ती

(खंडगुप्त मोय

टनी.)

ठ्याथ

तडनी सदारी लंधी

(प्रमांडा दीधु)

सही के गमत

उचित

अनुचित

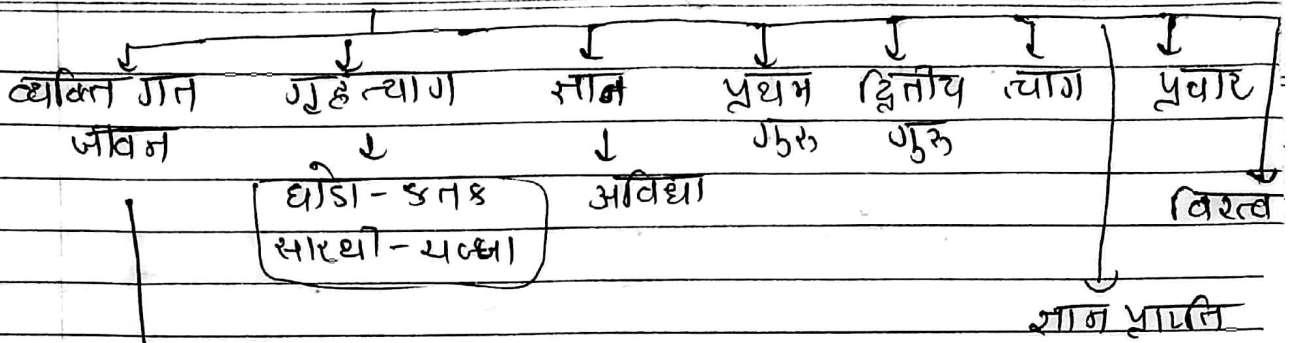
दिये गई अपराध
घंड के अनुरूप
था।

प्रशासक के
गुण

निष्पक्षता
तर्क
ईमानदारी
स्वाभेदी
सत्य-
निश्चयता

बौद्ध धर्म

- नाम - सिद्धार्थ
 माता - मयाभाया
 पिता - शुद्धोधन
 पत्नि - यशोधरा
 पुत्र - राहुल
 गुरु - कौरव्य

ज्ञान प्राप्ति
 श्वसत्रं ज्ञानकथा

व्यक्तिगत जीवन (२४ वर्ष)

→ पालन पाषण
 (माताना मृत्यु जाद - (मासी) प्रभपति गौत्मी)

जन्म - 563 BC.

मृत्यु - 486 BC.

→ २९ वर्ष की उमिर मां गृहत्याग

महाभिनिष्ठीमुण इवाय है.

गृहत्याग (चार दृश्य भयो)

1) वृद्ध व्यक्ति

2) बीमार ॥

3) मृत ॥

4) सन्धारसी

ज्ञान

↓

1) दुःख है।

2) दुःखों का समुदाय।

3) दुःख से मुक्ति भीनी।

4) दुःख निरोध

प्रतिप्राया गामिनी

निर्माण

↓
 दीपक नुं जालवाच रकुं

↓
 धरणाओं नुं अंत → प्रजीत्व न समुदाय

प्रभासा

↓

जन्म - दायी
दरथी नाडल्या = दास
युवा व्यवस्था = सांड

२१ वर्ष मां जदार नीडळती वजत

उर्वेला (उद्यांग)

दृष्टर ✗
पुनर्वक्त ✗

अलाइ कलाम → प्रथम गुरु

नौ धर्म

उपिल

(साश्व दर्शन) - साश्व → साश्वत दर्शन प्रकृति न
↓ महत्व
माणे छे.

→ दृष्टर नी जगतनी निर्माडा इरवावाळी नदि मानता
लता.

→ दृष्टर नी सता पर विश्वास नदि करता.

द्वितीय गुरु

रुद्रकरामपुत्र → योगदर्शन

↓
सिंतन

तपस्या

↓
अस उर्वेला मां तपस्या उ ब्राह्मण साथे

↓
(पुत्रांतु)
नाम
सुभता

1) कौडिय

2) लदिक

3) कल्प

4) अश्वथति

5) महानाम

↓
भार नवसापी ता → ब्राह्मण नाराज धर गवा.

उस वर्ष नी वयर्मा जीम् तपस्था जोधगाया मा डरी.

नदी = निरंजना

लुप्त = पापल

भगवान् जोधे नै ज्ञान मळ्यु

↓
जोधे पुजिमा

निरत्व

title

↓ ↓ ↓
संघ लुधे धम्म

जोधे (पुडाशा)

शाड्यमुनि

तथागते

उपवेश

↓ ↓
धर्मसू-परिवर्तन संघ

↓
दो लुद

↓ ↓
तपस्थ

कार्मिक

प्राचीन भारत मे

शुड → पहलव - 'कुषाडा'

यस वंश

↓

मिनांडर

फुस्तक - मिलिन्द पन्था

↓

महावानी

↑

मौद्घ मिह्लु नागसेन से मिनांडर की यथा

जैसी पोचन सी

व्यापार अर्थव्यवस्था

युनान की यथा व्यापार

सिंद्ध क्षेत्र में अर्थनामा इलायत है।

→ मिनांडर ना सिद्धामा धर्मयुक्त प्रचारना सिद्धा यलावती।

→ सिद्ध युनानी युद्धैर्हाईडीश वंश

↓

परिक्रम पंभलन ना क्षेत्रमां

↓

शासक → अशोवालडिस

↓ राशुत

इलियाडोरिस से भारत मां गुडुडद्वज

अभिलेख नी स्थापना करी विसनगर मां।

Important facts (सिद्ध युनात)

→ सौपुथम या समयमां सिद्धा पर राभजीना चित्र अंकित करावला एता।

→ सौपुथम सोनाना सिद्धा यलाववामां आव्या।

→ युना नी अशो भारतमां इंग्ल नामना सिद्धा यलाव्या एता।

- डला माटे गांधार शैली नी शरुआत थई.
- युनानी जी माथी ४ भारत नी कलेक्टर नुं राग प्राप्त थक्युं.
- युनानी आँ आँ भारत नी हिलेनस्टीक डला नुं राग आख्युं.

गांधार शैली

↳ (युनान आनी भारतनी शैली मिस्र छै.)

शक वंश

→ शक नी स्वीधीयन पडा कइवाक्युं छलुं. आनी मुल आधार धिनना हिते साथे मंडीयली छलुं.

→ धनमे तेनी शासनन शरुक कइवाय छै. पांच शासनन छली. 1) अशुधानीस्तान 2) मथुरा 3) उज्जैन 4) महाराष्ट्र 5) तक्षशीला

उज्जैन ना शासन

आप छै. तेनी महाह्वय नी उपाधि धारण करी छली.

राष्ट्र ना शक

संस्थापक भुमक छली. आनी प्रमुल राभ — छली.

राजन नी उपाधि धारण करी छली. तेनी समयनी प्रमुल गार मंडीय छलुं. तेनी सिद्ध नासिद्ध था मळे छै. तांजा अनै यांदिथी जनैली छली.

दामन

दामननी वशिष्ठ पुत्र पुलमावी नी दारवा छली.

નુ પ્રમાણ જુનાગઢના અભિલેખ થી મળે છે. આ અભિલેખ
 (સંસ્કૃત ભાષામાં) પદ્મનો અભિલેખ છે.

૯૬૦ A.D.) લિપી - પ્લાટી

આ એકમાત્ર અભિલેખ છે. જેમાં ચંદ્રગુપ્ત અને અશોકે ના
 એક સાથે નામ મળે છે.

આ અભિલેખમાં સુદર્શન તજાવની ફરોથી રચના કરવાની
 વાત કરી હતી સુવિશાખ દ્વારા.

અંતિમ શાસક

રુદ્રસિંહ તૃતીય હતો. જેમી ગુપ્તવંશ નો શાસક
 ચંદ્રગુપ્તો પરાજય કર્યો હતો. અને તેણે વિક્રમાદિત્ય
 ની ઉપાધી ધારણ કરી.

૬૪ A.D વિક્રમાદિત્ય વાત કરી હતી.

પદ્મવ

૧) પદ્મવ દેરાની હતો.

→ એની ભારતમાં સંસ્થાપક મિપ્રોટેક્ટસ પ્રથમ હતો.

પ્રથમ શાસક ગૌડકનિજ હતો. → ગદેલદાર તકતેલદિ
 અભિલેખ મળે છે.

→ આરસના સિકકા પર ગૌડકનિજ ની વિજયની ન કલ્પામાં આવે છે.

कुशाड वंश

- कुशाड ने यूनाना पश्चिम क्षेत्रमा रहैवाला "युरिय" नामी भति गे हुता.
- आ वंशने ओके राजा बुधशांग तेने (कुशाड) इने छे.
हरान → लीडिया
अइधान → ना क्षेत्र पर जमावडा कर्यो.
- कुकुल इडक्सिस डालुल अने गाधार पर विजय मेळोने पहिलवार भारतमा (नांजाना) सिडडा यलाववामा आव्या हुता.
- प्रथम वजत ने आइति ३ द्वीभाषा होये छे.
- द्वीभाषी सिडडा कुकुल इडक्सिस ना समयमा यलाववामा आव्या हुता.
- आनी उपाधी महाराज वैमा विम इडक्सिस

विम इडक्सिस

- आनी शासक → पंभल तथा तक्षशिलाना क्षेत्रमा हुनु. तेडी नांजाना सिडडा सर्वाधिक यलाव्या हुता. आने सोणाना दिगार नामना सिडडा नु पहिलवार यलाववामा मुड्या हुता.
- आ अंतिम शासक हुता तेडी हुमाषी सिडडा यलाव्या हुता. आ पहिली शासक हुता तेडी सिडडा पर तेनु नाम राख्यु हुनु. सिडडा पर उपर.
- आना सिडडा पर शिव लक्षत ना उल्लेख मळै छे.

नदी त्रिशुल

त्रिशुल धार शिव नु शिव मळै छे.

→ આની ઉપાધી મહારાજ, રાજ, ધિરાજ.

કનિષ્ઠ

→ આ કુમાર વંશની સર્વોચ્ચ મહાન શાસક હતી.

→ આના સમયમાં પત્થર જોદ્ધ સંગીતો આવો જોડ્યું હતું.
કશ્મીરના કુંડલવનમાં

→ પાર્સી નામના જોદ્ધ લિહુની પ્રેરણામાંથી કનિષ્ઠને જોદ્ધ ધર્મ સ્વીકાર કરવો હતો. કનિષ્ઠે શક સંવતની શરૂઆત કરી હતી.

→ મૈષુરમાં કનિષ્ઠને ચૈનિક પીષાકમાં મંડિત મૂર્તિ મળી છે.

→ કનિષ્ઠે કશ્મીરમાં કનિષ્ઠપુર અને તદ્દશિલામાં શિલ્પ નગરની સ્થાપના કરી હતી.

→ કનિષ્ઠને આંતરાષ્ટ્રીય શાસક ક્ષા ક્ષિલામાં આવે છે.

તેની બે રાજધાની હતી → મુસુપુર (પૈશાવર)
→ મથુરા

ઉપાધી

→ દૈવપુત્ર થતા મહારાજ ધિરાજ.

→ આના દરબારમાં જોદ્ધ વિદ્વાન અશ્વધીષ, વશુમિત્ર થતા. પાશ્વ નામના વિદ્વાન રીતો હતાં. આ નાગાર્જુન અને ચરક કનિષ્ઠ શુભ સોનાના સિક્કા ચલાવ્યાં હતાં.

પૂજા પ્રગમિત્રા

કુલિષ્ઠ

→ તે શક શાસક કુદદમન થી પરાજય થયો હતો.

→ શિવ ન સ્કંદ થતા વિષ્ણુના પિદન મળી છે.

वासुदेव प्रथम

- आ पहिली शासक उत्ती तेंदी भारतन्तु नाम गृह्णा करचु लुं तथा तेंना शिडडा पर शिव जमी विष्णु नुं यित्र स्थापित करचु लुं.

Art & culture (कला जनी संस्कृति)

कला

गंधार शैली

- ग्रीक युगान तथा ग्रीक शैली था प्रभावित उत्ती. गंधार कलामां क ग्रीक ना प्रारम्भिक दैवता 'अपीलो' नुं यित्र मळै छै.
- गंधार कलामा जौधना मंत्राय अवतारनी ययि जगोला प्रमाडामां मळै छै.

मथुरा शैली

- आदेशवादी शैली नै स्थापित करै छै.
- आनी रचना पहिली शताब्दी मां थयेली उत्ती.
- जनी लावयित जगाया छै. शैली उपर थांय जनी भरभुत रचना करवामां आवी उत्ती.

- गंधार कला यार्थान कला भुवनधी संबंधित छै.

- विशीष कला पद्धति दैलिनिकिट

- धर्म यज्ञ मुद्रा

1) भगवान जौध

१) ध्यान मुद्रा

३) अलय मुद्रा (धरतीन प्रमा प्रडाम)

५) वरद मुद्रा (speech)

गुप्त वंश

1) साहित्यिक स्त्रोत

↓

पुराण

↓

ब्राह्मण पुराण

विषय ॥

वाक्य ॥

2) पुराण

द्वैतचंद्रगुप्तम

↓

रचना - विशालादित्य

• कामसूत्र

वात्सायन उ कामसूत्र

शुद्ध - मुरच्छिष्टम

शायदान (पवित्र अर्थ)

रचना - (कौ-ड्यौ-डी) मां भारत विशी नी अशाक्षरी मळी छी. भारतमां डाकु नी रचना मळी छी. तैगा इहवा प्रभाषी मध्यप्रदेश नी सर्वाधिक विशसित प्रवेश इहलु लुं.

→ रंद्रगुप्तना मडेल नी शायदान शायदान सर्वाधिक मडेल नी रचना छी तैम इहलुं लुं.

डालीदार

→ कृतसंदार, मधेदुत, अनिरान रांडुतलम, कुमारसंभव, रघुसंभव

दु अने तसौग

→ आनी रचनाक नाम (सा-यु-डी)

कुमारगुप्त, जोधयगुप्त, जालादित्य, मानुगुप्त ना नामनी अर्थ करी छी.

→ जिनदरमां जालंदा विद्यापीठ नी स्थापना करी जती. कुमार गुप्त

→ प्रयाग प्रशस्ती समिली

↳ गुल्लडाळ

लेखक →

हरिवंश

अशोक

समुद्र गुप्त

शंभुगिर

विरजल